

EVCİL HAYVANLARDA ÇOK SEYREK RASLANAN ÇENE KİLİTLENMESİ OLAYLARI

Burhanettin Öktem*

Akın Finci**

Giriş ve literatür bilgi

Ankara Veteriner Fakültesi Şirurji kliniklerine son 35 yıl içerisinde getirilmiş olan hasta hayvanlar arasında sadece 1963, 1964 ve 1965 yıllarında olmak üzere 2 at ve 1 kedide tam anlamıyla 3 çene kilitlemesi olayı ile karşılaştık. Bunlar sahip ve bakıcıları tarafından yem alıp çiğncyemedikleri, dolayısıyla de günden güne zayıflamakta oldukları şikâyeti ile getirilmişlerdir. Yapılan muayenelerde her üç hayvanda da belirli ve eş olan semptom, çiğneme kaslarında (m. masseter) şekillenen tek taraflı kronik yangı, değişik dereceli atrofi (atrophic) ve contracture'den ibaretti. Literatürlerde bu konu ile ilgili bilgiler oldukça az ve yetersiz olduğu kadar elde bulunanlarda da daha çok Trismus ve çiğneme kaslarının krampları (crampus) bahis konusu edilmiş ve eleştirmeler bu açıdan yapılmıştır. Bunların dışında ayrı bir özellik taşıyan olaylarımızın klinikle uğraşan meslekdaşlar için faydalı olacağı düşüncesiyle gözlemlerimizi kısaca yayınlamayı uygun bulduk.

Bilindiği üzere Trismus, çiğneme kaslarında şekillenen şiddetli kontraksiyonlardır ve bilhassa Tetanus'un seyri ve Strychnine'le zehirlenme sırasında oluşur. Genel tetanus'la ilgili olduğu zaman Bacillus tetani veya Bac. Nicolaier toxine'lerinin medulla spinalis'de yerleşmesinden ileri gelen vücudun çeşitli bölgelerindeki kuvvetli Convulsion'lar arasında çene kaslarında da ek semptom halinde trismus'lar meydana gelir. Ancak bu durum local bir enfeksiyonda da görülebilir ve bu takdirde hele atlarda baş kasları diğer bölgelere

* A.Ü. Veteriner Fakültesi I. Şirurji Kürsüsü Profesörü

** A.Ü. Veteriner Fakültesi I. Şirurji Kürsüsü Doçenti.

kıyasla daha önce etki altında kalır(1). Bu görüşe uygun olarak hastalığın sadece çiğneme kaslarında ve bunlardan birinde lokalize olması mümkündür ve bu gibi olaylarla arasıra karşılaşılmaktadır.

Gene literatürlerden çiğneme kasları kramplarının her zaman Tetanus ve Strychnine zehirlenmesinden değil, bazen de musculaer romatizma, sıcak hava şartları, şiddetli yorgunluk ve adı geçen kasların traumatismus'una bağlı olarak şekillendiği (2, 4) ve bir kısım olaylarda ise herhangi bir neden tesbit edilemediği anlaşılmaktadır (3).

Son görüşlere uygun olarak at, katır ve sığırlardaki bir çok olaylarda masseter kaslarının romatizmal krampları (Crampus) teşhis edilerek antireumatizmal tedavilerle 3-4 günde iyileştirilmiştir. Uzun süreli dinlendirilmeden sonra sıcak havalarda yorucu işlerde çalışarak terleyen bazı atlarda hafif sancı semptomları ile birlikte masseter ve temporal bölge kaslarında benzeri kramplar görülmüş, fakat bu sonrakiler 24 saatte kendiliğinden kaybolmuştur (4). Gene bazı köpeklerin çiğneme kaslarında karşılaşılan kazalar veya kemiklerin dişlerle ezilip kırılması sırasındaki kuvvetli etkilerle önce kas fibrillerinde gerilme ve kopmalar, dolayısıyla da Myositis acuta semptomları meydana gelmiş, bunun sonradan kronikleşmesi suretiyle crampus, ileri derecede atrofi ve sklerozlaşma ile sonuçlandığı (Myositis atrophicans) gözlenmiştir (2). Aynı bozukluğun atlarda da yanakların yaranlanması ve reflektörük yollarla oluştuğu görülmüş ve lokal olarak morfin (Chl. de morphine 0,50) şırıngasile 48 saate iyileştirilmiştir (4).

Florio ve Puget Fransanın Toulouse bölgesinde 2 köpeğin çiğneme kaslarında yemek yiyemeyecek derecede Trismus bulunan ve nedenleri tamamiyle aydınlanmayan Myositis atrophicans olaylarıyla karşılaşmış ve bunları alt çenenin pasif hareketleri, B 1 ve E vitaminleri, parenteral Glycocol, Arsenicol enjeksiyonları ve hafif Couterisation uygulamak suretiyle tedavi etmişlerdir (3).

Materyal ve Metod

Materyalimiz giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi 2 at ile 1 kedidir ve bunlara klâsik tedavi metodları uygulanmıştır.

Gözlemler

Olay: 1-16 yaşında yerli kır at (Protokol 1963/No: 258).

Anamnez: Bir hafta önce satın alınmış ve alındığındanberi de ağzını açamıyormuş, hayvan gittikçe zayıfladığından tedavisi için kliniğimize getirmişler.

Muayene: Hayvan kaşektik bir görünüşte olduğu gibi çenesini kendiliğinden ancak 1 sm. kadar aralayabilmekte olduğu anlaşılmıştır (Şekil: 1). Elle yapılan açma teşebbüsü bir sonuç vermemiş, diğerine nazaran sert ve atrofik olan sağ m. masseter bölgesinin üzerine vurulunca tahta gibi ses çıkardığı fark edilmiştir. Mandibular eklemlerde herhangi bir bozukluğun olmadığı alınan röntgen filmi ile tesbit olunmuştur.

Diagnose: Sağ m. masseter'de Myositis chronica fibrosa et atrophicans'la ilgili myogen Contracture.

Tedavi: Hayvan 6.2.1963 günü klinikte alikonuldu ve ertesi günü aç bırakılarak narkoze edildikten sonra yatırıldı ve Günther padanı ile yavaş yavaş zor kullanarak ağız 8 sm. kadar açıldı. Bu açılma esnasında adele kopmasından ileri gelen bir kütleme sesi duyuldu. Narkozun etkisi geçtikten sonra çenesini rahatça oynatıp, açıp kapamağa başlayan hayvan önüne konulan yeme şiddetle saldırdı ve rahatça yemeğe başladı.

8.2.1963 de hayvan aynı şekilde yemesine devam etmekle beraber sağ masseter bölgesinde kısmen flüktüasyonlu bir şişkinlik belirdi (Haematom), bunun üzerine Pom. İodo-iodurée sürülmekle yetinildi.

14. 2. 1963 de sağ m. masseter'deki şişkinliğin kısmen inmiş vaziyette ve İncisura vasorum'un ön ve 3 sm. yukarısında açılmış olan ufak bir delikten irin akmakta olduğu görüldü. Bu suretle şekillenen Haematom'un apeleştiği anlaşılacak yara deliği uygun şekilde genişletildi. Antiseptik irigasyon ve drenaj uygulandı. Bundan sonraki günlük benzeri tedavilerle 17.2.1963 de şişkinlik indi ve delik kapandı, fakat çene gene kilitlenme durumu gösterdi ve pasif şekilde ancak 2 sm. kadar açılabilirdiği tesbit edildi. İlk günü olduğu gibi çene cebren, fakat ihtiyatlı bir şekilde de padanla 8 sm. kadar açıldı ve sağ m. masseter üzerine ong. vesicatoire sürüldü. Hayvanın yem yemesi kolaylaştı.

22.2.1963 de Ong. vesicatoire yıkandı, regio kurulandı ve yerine Pom. camphréc sürüldü, çenenin cebren 8 cm. kadar açılma teşebbüsü tekrarlandı. Peros olarak 5 gün müddetle ve günde 8 gr. hesabıyla İodure de potassium verildi. Ayrıca bölge üzerine günde yarım saat sıcak duşlar yapıldı.

27.2.1963 de çene elle 5 sm. kadar açılabilirdi. Bu yeterli görülmediğinden padanla ve gene zor kullanarak 10 sm. kadar açıldı. Bundan sonraki 4 gün içerisinde, günde bir defa olmak üzere aynı manevralar tekrarlandı.

4.3.1963 de hayvanın kaşektik hali kısmen kaybolmuş ve çenesi normal olarak 7-8 sm. açılmakta olduğundan sahibine teslim edildi.

Olay: 2 — 9 yaşında yanık kestane doru at (Protokol 1964/No: 935).

Anamnez: 20-25 gün önce sol articulus mandibula üzerinde bir şişkinlik belirmiş, birkaçgün sonra bu şişkinlik kendiliğinden açılarak içinden irin gelmeğe başlamış. Bu akıntı 10-12 gün devam ettikten sonra kesilmiş ve birkaçgün sonra da mevcut yara kapanmış. Bundan sonra çene hareketlerinde bir yavaşlama dikkati çekmiş ve yem yemede hayvan güçlük çekmeğe başlamış. Çenesi açılmıyor diye tedavisi için kliniğimize getirmişler.

Muayene: 9.6.1964 tarihinde hayvanın yapılan muayenesinde genel durumun normal, yürüyüş ve hareketlerin rahat, sol m. masseter'in diğeri ile karşılaştırılmasında hafifçe atrofik olduğu görüldü. Dişlerin muayenesi için ağız boşluğu tazyikli su ile yıkandığında geri gelen su ile birlikte bol yem artıklarının sürüklendiği farkedildi. Ağız elle pasif olarak açılmadığı gibi padanla da 1/2-1 sm. den fazla bir sonuç alınmadı.

Diagnose: Sol m. masseter'de Myositis chronica fibrosa sonucu myogene contracture.

Tedavi: Hayvan hospitalize edildi ve sabah akşam regio'ya 30 dakika süreli sıcak duşlar ve masajlar yapıldı, bölge iyice kurulandıktan sonra da Pom. iode-iodurée sürüldü. Çene açılmadığından burun-yem borusu sondası ile sulu besinler verilmeğe çalışıldı. Fakat hayvan çok huysuz olduğundan bu teşebbüs başarısız oldu, buna karşılık box'unda kova ile verilen suyu kendiliğinden içti. Gerek gıdasını alabilmesi ve gerekse çenesini hareket halinde tutabilmesi için önüne kırma ve kepek kondu, hayvanın bunları yemek için gayret sarfettiği görüldü.

13.6.1964 de kadar aynı tedaviye devam edildi. Hayvan önündeki kepek ve kırmayı ıslatarak yavaş yavaş ve 1 gecede ancak 1 kgr. kadar yiyebiliyordu. Onun için çenesi elle ve birçok teşebbüslerle 5 sm. kadar açıldı ve arkasından padan konularak bu açıklık 6 sm. ya çıkarıldı. Ancak padan alındıktan sonra hayvanın ağzını hemen kapayamadığı görüldü, bunun sonucunda ağızdan salya gelmeğe başladı, fakat çenesini kendi kendine sağa ve sola oynatabiliyordu. Hastalıklı bölge üzerine Pom. camphrée sürüldü.

14.6.1964 de çene tekrar kapanmıştı ve ancak 2 sm kadar açılabilirdi ve ağızdan salya geliyordu. Bununla beraber önündeki kepekten alarak çiğneme hareketleri yapıyordu.

15.6.1964 de yani kliniğimizde alıkonulduğunun 6. günü hayvanın genel durumu biraz bozulmuştu, ağızdan salya geliyor, alt dudak hafifçe sarkık görünüşte, karın çekik durumda ve rektal ısısı 37,6 derece idi. Regio'ya duş ve masajdan sonra tekrar Pom. camphrée sürüldü.

Aynı gün öğleden sonra sahibi yem getirmiş ve bizden habersiz dışarıda gezdirmeğe çıkarmış, fakat hayvan bu sırada iç hastalıkları kliniği önünde birdenbire yere düşmüş, durum adı geçen klinik elemanları tarafından görülerek genel Tetanus semptomları tesbit edilmiş ve hasta hospitalize edilerek tedavi altına alınmıştır. Az sonra tarafımızdan da görülen hasta şiddetli bir eksitasyon (Convulsion) içersindeydi ve solunum da çok sıklaşmıştı. Tetanus yönünden gereken bütün tedaviler yapılmasına rağmen hastanın o gece sabaha karşı öldüğü öğrenildi.

Bu olay bize hastamızda 1 ay önce sol articulus mandibula bölgesinde meydana gelmiş olan apse yarasının tetanus etkenleri ile enfekte olduğunu, fakat az sonra oluşan Myositis chronica ile ilgili atrofi ve contracture'ün tetanus'a bağlı trismus'u maskeleyesinden ötürü esas nedenin gözden kaçtığını, fakat çenelerin cibri açılması sırasında m. masseter liflerinde ve bölge damarlarında meydana gelen kopmalarla bir generalisation'a yol açtığı kanısını doğurmuştur.

Olay: 3 — 6 aylık erkek alaca kedi (Protokol: 1965 No/:996).

Anamnez: Doğduğundanberi hayvan çenesini açamadığından şikâyetle kliniğimize getirilmiş.

Muayene: Hayvan çenesini kendi açamıyor. Dişler arasına sokulan pens ve stile gibi âletler yardımıyla yapılan manivelalarla sağ taraf 3-4 mm., sol taraf ise ancak 1-2 mm. açılabiliyor (Şekil: 2). Fazla zorlanmaya da kırık tehlikesinden dolayı imkân görülemedi. Alınan röntgen filmi ile lezyonun lokalizasyonu hakkında kesin bir karara varılamamakla beraber contracture'ün çene kemikleriyle ilgili olduğu anlaşıldı. Her iki m. masseter atrofiye olmuş ve sertleşmişti, soldaki daha fazla olmak üzere, üzerlerine vurulunca sert bir cisim sesi veriyordu.

Diagnose: Osteogen contracture.

Tedavi: Hayvan aynı gün hospitalize edildi ve 10 gün süre ile sol m. masseter ve çene eklemi bölgesine her gün sıcak kompresler yapıldı ve sonra regio'ya Pom. camphrée sürüldü, fakat bir iyileşme görülmedi.

Hayvan sahibi bir ay müddetle hayvanını almağa gelmediğinden tedaviye aynı şekilde devam olundu. Sadece süt içmek suretiyle ya-

şayan hayvan, sahibinin isteği üzerine 22.9.1965 günü euthanesic'ye edildi.

Baş kemikleri usulüne göre yumuşak kısımlarından temizlendikten sonra ramus mandibula ile maxilla'da köprü tarzında doğuştan bir kemiksel kaynaşmanın bulunduğu tesbit edildi (Şekil: 3) ve böylece teşhisimizin doğruluğu ve yerinin müdahaleye elverişsiz bulunmasından tedavisinin de imkânsız olduğu kararı kesinleşti.

Tartışma

Her 3 vak'amız da evvelce belirttiğimiz gibi eş bir klinik semptom olan Contracture ile kendini belli etmiştir. Birinci vak'amızda sağ m. masseter'de şekillenen contracture, Myositis chronica fibrosa et atrophicans'dan ileri gelmiş, fakat tam bir anamnez alınmamasından bunun ilk nedeni hakkında kesin bir hükme varılamamıştır. İkinci vak'amızda şekillenmiş olan contracture ise, anamnezde her ne kadar aynı taraf mandibula eklemi üzerinde apse ve apse yarası teşekkül etmiş olmasının, bu taraftaki çiğneme kaslarında lokal tetanus'la ilgili bir trismus'a sebep olacağı ihtimali üzerinde durulmuş ise de klinikman burada da contracture'e yol açan çiğneme kasındaki kronik yangı ve atrophie böyle bir ihtimali maskeleymiştir. Çenelerin açılması için zorlanmasında bu kronik yangılı kasda husule gelen ruptur'un genel bir tetanus'a sebebiyet vermesi yukarda belirttiğimiz hususu açığa çıkartmıştır. Literatür bilgide de belirtildiği gibi bazı hallerde tetanus'da convulsionell semptomlar enfeksiyonun giriş bölgesindeki kaslarda görülür, hatta bazen m. masseter'lerde lokalize olur. Ancak bunun sonucunda adı geçen kaslarda şekillenen trismus geçici olur ve sadece nöbet zamanında dikkati çeker, halbuki bizim karşılaştığımız olayda devamlı bir kas kontraksiyonu tesbit edilmiştir. Üçüncü vak'amız olan kedide ise her iki m. masseter'de fakat solda daha fazla olmak üzere oluşan Myositis chronica atrophicans'ın nedeni, önce tahmini, otopsi sonunda ise kesin olarak anlaşıldığı gibi sol ramus mandibulae ile maxilla arasındaki doğuştan bir kemiksel bağlantıya (Osteogen contracture) dayanmaktadır ve çiğneme kaslarındaki atrophie de inaktivite sonunda meydana gelmiştir.

Contracture'le yani çene kilitlenmesi ile karakterize olan bu üç olaydan yalnız birincisi yapılan tedavi ile iyileşmiştir. Birinci vak'adaki zor kullanarak yapılan çene açma işlemleri esnekliği ve normal yapısını kaybetmiş olan sağ çiğneme kasında meydana gelen ruptur ve bunun reparasyonu ile ilgili tedaviler sonucunda hayvan kliniğimizden taburcu edildiği zaman ağız boşluğu 7-8 sm.

lik bir açılma kazanmış; buna karşılık 2. olay genel tetanus'dan ölmüş, 3. olay da iyileştirilme imkânsızlığından sahibinin isteği üzerine öldürülmüştür.

Bu durumlar göz önünde bulundurulunca karşılaştığımız çene kilitlenmesi olaylarının myogen veya osteogen contracture'lerden ileri gelmek üzere devamlı birer bozukluk ve hastalık oldukları ve literatür bilgilerinde yer alan ve geçici olan trismus veya çiğneme kasları krampları ile ilgili olmadıkları açıkça anlaşılmış olur.

Sonuç

Çene kilitlenmesi olaylarında tam ve doğru anamnez ve dikkatli şekilde muayene yapılması zorunludur. Çünkü ancak bu suretle hastalığın nedeni açıkça idantifiye edilebilir ve ona göre en doğru olan tedavi uygulanmakla faydalı bir sonuç elde olunabilir, yahutta tedavinin lüzumsuzluğuna karar verilir.

Özet

1963-1965 yıllarında 2 at ve 1 kedi yavrusu çene kilitlenmesinden dolayı kliniğimize getirildi. İlk iki olayın nedeni çiğneme kaslarında şekillenen Myositis chronica fibrosa et atrophicans'la ilgili myogen contracture, sonuncuda ise sol taraf çene kemikleri arasında congenital bir kaynaşma yani Osteogen contracture'dü. Buna göre her üç olayda literatür bilgilere uymamakta, yalnız bunlardan 2. olaydaki lokal Tetanus'la ilgili Trismus tablosu, kronik Myositis dolayısıyla maskelenmişti. Uygulanan klasik tedavilerle 1. olay iyileşmiş, 2. ncisi genel tetanus'la komplike olarak ölmüş, 3. sü ise tedavi imkânsızlığından sahibinin isteği üzerine öldürülmüştür.

Zusammenfassung

Wir haben drei Fälle von Kieferschluss bei zwei Pferden und einer jungen katze beobachtet, die in den Jahren 1963-1965 als Patienten in unserer Tierklinik vorgestellt wurden. Dabei befanden sich die Kaumuskeln einseitig im Kontrakturzustande. Die Ursache bei den ersten zwei Fällen war Myositis chronica fibrosa et atrophicans (Myogene Kontraktur), bei dem letzteren Fall eine congenitale Verwachsung des Ober- mit dem Unterkieferknochen (Osteogene Kontraktur). Somit stehen diese drei Fälle in Gegensatz zu den bisherigen literaturangaben. Nur im zweiten Fall waren die mit einem

lokalen Tetanus verbundenen Trismussympptome durch eine Myositis chronica versteckt. Der erste Patient wurde durch klassische lokale Eingriffe geheilt, der zweite ist an den Tetanuskomplifikationen eingegangen, der dritte wurde wegen der unheilbarkeit auf Wunsch der Besitzerin eingeschläfert.

Summary

2 Horses and 1 cat were brought to our clinic because of their lockjaw between the years of 1963-1965. In the first two cases the symptoms were the results of myogen contractures in the masseter muscles due to myositis chronica fibrosa et atrophicans. In the last case, the symptom was the result of a congenital osteogen contracture which had been developed due to the ossification between mandibular and maxillar bones. All of the three cases were not the same as shown in the literature, but in the second case the trismus corresponding to the tetanus was covered by myositis chronica. The first case was treated using the ordinary treatment methods. The second case was complicated with general tetanus and died. The third case was euthanased on the request of his owner. Because it had incurable conditions.

Literatür

- 1 - **Davies, G. O.** (1955): *Tetanus, Veterinary Pathology and Bacteriology*, P. 300-305, Bailliere, Tindal and Cox, London.
- 2 - **Douville.** (1950): *Ein Beitrag zur Myositis atrophicans der Kaumuskulatur des Hundes*, Rev. Méd. Vét., 101/457; Ref. Die Veterinärmedizin, Bd. 4, Hf. 1, S. 37.
- 3 - **Florio, R., Puget, E.** (1950): *Zwei Falle einer Myositis atrophicans der m. masseter beim Hund*, Rev. Méd. Vét., 101/57; Ref. Die Veterinärmedizin, Bd. 3, Hf. 1, S. 36.
- 4 - **Möller, H., und Frick, H.** (1921): *Krämpfe der Kaumuskelen*, *Chirurgie für Tierärzte*, S. 6, Verlag von Ferdinand Enke, Stuttgart.

Yazı "Dergi Yazı Kuruluna" 8.2.1969 günü gelmiştir.

Şekil 1: Sağ m. masseter'de myogen Contractur'le ilgili Çene kilitlenmesi ve hastanın kaşektik durumu.

Fig 1: Lockjaw related to myogen Contracture on the right masseter muscle, and Cachectic appearance of the animal.

Şekil 2: Kedide doğuş anomalie'si olarak şekillenen osteogen contracture ve çene kilitlenmesi.

Fig. 2: Osteogen contracture and lockjaw in the cat due to the congenital abnormality.

Şekil 3.2. Olaydaki doğuş anomalie'sine ait Piyes. Not: Oklarla gösterilen kısım kemiksel Kaynaşma yeri.

Fig. 3: The Picce, showing the congenital abnormality, seen in the 2. nd case.